

КУЛЬТУРА, ЦІННОСТІ, ІДЕНТИЧНОСТІ

УДК. 316.014

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ЦІННІСНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СИСТЕМІ КООРДИНАТ: «ТРАДИЦІЯ–МОДЕРН»

Є. В. Сірий

*Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033,
e-mail: sociol@mail.ru*

У роботі представлені результати фундаментального дослідження ціннісних змін українського суспільства у контексті застосування методики Р. Інлгарта, у котрій, зокрема, наочно та смислово презентуються методологічні та практично-прикладні аспекти дослідження.

Ключові слова: соціальна трансформація, система цінностей, ціннісний зсув, традиційність, модерність, матеріалістичні / постматеріалістичні цінності.

Актуальність. Україна, як і інші країни пострадянського простору, у процесі свого транзитивного переходу зіткнулась із серйозними труднощами в розумінні характеру та особливостей трансформаційних змін. Соціокультурні трансформації, які неодмінно супроводжуються ціннісними зрушеннями, формуванням відповідних змін у рамках яких йде відбір найбільш істотного і перспективного, за яких відбувається адаптація суспільства до змін середовища, неодмінно переструктуровують і суспільство в аспекті ціннісних орієнтирів, моделей особистісних, ділових і сімейних взаємин тощо. З цим, сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві супроводжуються соціально-структурними перетвореннями, формуванням нових прошарків та груп і зміною місця в стратифікаційній системі вже наявних, що обумовлюють формування нових статусно-рольових відносин індивідів, а також зміною соціальної самоідентифікації.

Рушієм трансформаційних процесів, як правило, є процес модернізації як своєрідний процес розширення економічних (індустріалізація, капіталізація), політичних (лібералізація, демократизація) можливостей даного суспільства, самовираження у різних аспектах суспільного буття, дозволяє суспільству рухатися до прогресивних форм розвитку. У комплексі модернізація охоплює технологічні аспекти, економічні, політичні, культурні (соціокультурні), соціальні, індивідуально-свідомісні.

Ці процеси на пострадянському просторі, зокрема й в Україні, відзначаються особливою драматичністю [1]. І головною ознакою суперечливої динаміки ціннісних

трансформації є неусталеність процесів ціннісної детермінації активності різних соціальних груп.

Зі змінами ціннісної свідомості, зокрема підвищенням тенденції прагматизації, наростанням значення таких цінностей, як: гроші, матеріальні блага і задоволення, забезпеченість, престижна робота чи Виш, кар'єра і успіх будь-якою ціною, – загострилася проблема переосмислення та своєрідної «інвентаризації» системи цінностей пострадянського соціуму. Тому, доволі тернистий шлях українського суспільства у модернізаційних поступках вимагає подальшої концентрації уваги соціологічної науки на вивчення, розуміння та рішенні актуальних питань характеру і спрямованості соціальних змін. З цим, трансформації буденних світоглядних практик, політичних та економічних цілей, релігійні норми та сімейні цінності актуалізують формування нової картини економічного, політичного і соціального життя.

Суспільний запит на теоретичне осмислення рушійних сил трансформаційних процесів та чинників, які детермінують суб'єктні якості групових та індивідуальних акторів, має чітку практичну спрямованість, оскільки його здійснення сприятиме більш цілеспрямованому реформуванню пострадянської соціокультурної реальності. Звідси, актуальність теми дослідження обумовлюється нагальною потребою у ідентифікації динаміки ціннісних змін як чинників прогресивних соціальних трансформацій.

Тематика нашого дослідження лежить у руслі вивчень соціокультурних трансформацій. За основу висвітленого матеріалу у цій статті автор використав власні дослідницькі здобутки в ракурсі фундаментального дослідження «Тенденції структурної трансформації українського суспільства в контексті глобалізації та європейської інтеграції», котре знаходиться у провадженні НДЧ факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка у контексті проміжного етапного дослідження «Ціннісні механізми структурних змін сучасного українського суспільства».

Метою дослідження є аналіз динаміки основних ціннісних установок громадян України, вияв ієрархії пріоритетів, з'ясування характеру та особливостей зміни системи цінностей. У центрі цих досліджень знаходиться динаміка цінностей населення сучасної України, її вираження в трансформаційних процесах.

Об'єктом дослідження є динаміка ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства. **Предметом** – зміни в системі цінностей українського суспільства у векторі його модернізації, в контексті системної зв'язки «традиція – модернізація».

У процесі дослідження ми виділили так звані «ціннісні образи» традиційності/ модерності, ліберальності, в ототожненні образів матеріалістичності/ постматеріалістичності. Також було розроблено такі ідеальні конструкти як «класичний традиціоналіст» і «класичний модерніст», сформульовано низку висновків про динаміку чисельності і зону локалізації «модерністів» і «традиціоналістів» в тих або інших соціальних групах, типи нормативно-ціннісних систем.

Емпіричною базою дослідження слугували первинні та вторинні дані замірів соціологічного Моніторингу Інституту соціології НАН України (2000 р., 2004 р., 2008 р., 2012 р.), проведеного в усіх областях України, АР Крим та м. Києві (n= 1800, і/п вибірки – 2,3%), а також замірів соціологічного омнібусу «Українське суспільство» (1994 р., 2006 р.), проведеного в усіх областях України, АР Крим та м. Києві (n= 1800, і/п вибірки – 2,3%).

Сьогодні у європейському та світовому методологічному полі дослідження цінностей існує декілька комплексних проектів-методик, з властивими їм підходами. Це система досліджень всесвітньо відомих фахівців, як: *Ш. Шварц, Р. Інглгарт, Г. Хофстеде, Г. Клагес та ін.*

У 70–80-х роках минулого сторіччя набув поширення проект, здійснюваний під керівництвом Р. Інглгарта (США, Мічиганський університет) «Матеріалістичні / постматеріалістичні цінності». У контексті впливу модернізації і її вивчення, що прямує стосується проблематики нашого дослідження. За ним, переважання одних (матеріалістичних) чи інших (постматеріалістичних) цінностей у тому чи іншому суспільстві відображає, по суті, стадію його загального економічного, політичного і соціального розвитку [2].

Як відомо, Р. Інглгарт розрізняє два рівні цінностей: матеріалістичний (фізична і економічна безпека людини) і постматеріалістичні (самоактуалізація особистості). В обох випадках мова йде, по суті, про термінальні цінності [2]. Ґрунтуючись на концепції ієрархії людських потреб А. Маслоу, Р. Інглгарт сформулював теорію межгенераційної переміни цінностей, згідно з якою має місце глобальний зсув ціннісної системи людства від матеріалізму до постматеріалізму, перш за все на підставі ціннісної значимості відсутнього (чого стосовно бракує), та соціалізаційного (часового) блага.

У нашому предметному полі акцентуємо на виділення цінностей *традиційного і сучасного* суспільств, переважання яких в тому чи іншому суспільстві відображає, по суті, стадію його загального економічного і соціального розвитку. Ми увагу приділили типології цінностей, побудованій за «цивілізаційним» (соціокультурним) критерієм: традиційні, модерністські та постмодерністські цінності. Оскільки дослідження орієнтоване на виявлення поведінково-мотивуючих цінностей у цьому аспекті має значення розподіл термінальних та інструментальних цінностей.

Сценарії модернізаційних процесів та відповідних трансформаційних процесів різняться між собою. І одна із причин розрізнення – це ігнорування важливості логічності інституційних змін.

Стрижневі цілі модернізації, економічного зростання та економічних досягнень, як своєрідний та новий відтінок традиційності (у релятивістському сенсі) як і раніше залишаються в ціннісному сенсі позитивними, але їх відносна значимість знижується. Тому, всі відмінності ціннісно-мотиваційних структур у групах традиційних і сучасних суспільних систем пов'язані з кількома чинниками: традиційною етнічною культурою (історично-культурна спадщина), етосом, сучасним характером розвитку, впливовістю груп спеціальних інтересів, впливом модернізаційних змін культури, що загалом і визначає особливості процесу модернізації.

Перша аксіометрична методика Р. Інглгарта, котра була застосована у процесі нашого дослідження, виявила ціннісний зсув у ціннісній системі українців від традиціоналістського діапазону до модерністського. Другим аксіометричним інструментом його методики є так звана триступенева фільтр-шкала, котра «реєструє» пріоритетність того чи іншого ціннісного образу як вираження значущості дій, процесів, явищ вербальних конструкцій.

Тут можна за аналогією порівняти ці два інструменти чи процедури як альтернативний та безальтернативний варіанти виміру. Аналіз динаміки співвідношення пріоритетності матеріалістичних/постматеріалістичних цінностей підтверджує і доповнює результат-висновки попередньої аксіометричної процедури. Результати дослідження (табл. 1) вказують на те, що практично за всіма ціннісними виборчими блоками (у науковому слензі термінуються як «батареї») системи матеріалістичних / постматеріалістичних цінностей вибір українців спрямований у напрямку пріоритетності саме матеріалістичних цінностей (крім 5-го вибору у другій «батареї»).

Таблиця 1

Співвідношення пріоритетності матеріалістичних / постматеріалістичних цінностей (сума, %)

<i>I «батарея»</i>	<i>1994</i>	<i>2006</i>	<i>2012</i>
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
<i>(I вибір)</i> Матеріалістичні цінності (Забезпечення порядку в країні, боротьба з підвищенням цін)	89,8	84,9	84,2
<i>(I вибір)</i> Постматеріалістичні цінності (Надання громадянам можливості більше впливати на важливі рішення уряду, захист свободи слова)	10,2	15,1	15,8
<i>(II вибір)</i> Матеріалістичні цінності (Забезпечення порядку в країні, боротьба з підвищенням цін)	70,7	67,8	67,9
<i>(II вибір)</i> Постматеріалістичні цінності (Надання громадянам можливості більше впливати на важливі рішення уряду, захист свободи слова)	29,3	32,2	32,1
<i>II «батарея»</i>			
<i>(III вибір)</i> Матеріалістичні цінності (Подолання економічної кризи, забезпечення надійної обороноздатності країни)	82,9	71,8	71,2
<i>(III вибір)</i> Постматеріалістичні цінності (Надання громадянам можливості більше впливати на те, що робиться у них на роботі, за місцем проживання, тощо, піклування про благоустрій та екологічний стан наших міст та сіл)	16,9	28,2	28,8
<i>(IV вибір)</i> Матеріалістичні цінності (Подолання економічної кризи, забезпечення надійної обороноздатності країни)	33,5	37,1	38,7
<i>(IV вибір)</i> Постматеріалістичні цінності (Надання громадянам можливості більше впливати на те, що робиться у них на роботі, за місцем проживання, тощо, піклування про благоустрій та екологічний стан наших міст та сіл)	66,5	62,9	61,3
<i>III «батарея»</i>			
<i>(V вибір)</i> Матеріалістичні цінності (Стабілізація економіки, боротьба зі злочинністю)	94,1	90	87,3
<i>(V вибір)</i> Постматеріалістичні цінності (Прямування до менш знеособленого, більш гуманного суспільства, рух до суспільства, в якому ідеї цінуються більше, ніж гроші)	5,9	10	12,7
<i>(VI вибір)</i> Матеріалістичні цінності (Стабілізація економіки, боротьба зі злочинністю)	74,2	66,9	63
<i>(VI вибір)</i> Постматеріалістичні цінності (Прямування до менш знеособленого, більш гуманного суспільства, рух до суспільства, в якому ідеї цінуються більше, ніж гроші)	25,1	33,1	37

Ця картина спостерігається у всіх трьох досліджуваних часових епізодах (1994 р., 2006 р., 2012 р.). Однак порівняння цих співвідношень у динаміці зазначених періодів підтверджує тезу-результат щодо фронтального зсуву ціннісної системи українців від матеріалістичності до постматеріалістичності, перш за все, на підставі ціннісної значимості бракуючих смислових елементів. Спостерігається та ж сама відповідність динаміки змін у зазначенні пріоритетів серед цінностей діапазону 1994 р., 2006 р., 2012 р., що і при першому ціннісному виміру (першій аксіометрії). Різниця між елементами ціннісної палітри в розрізі матеріалістичних цінностей у досліджуваний період 1994–2006 рр. дещо більша ніж різниця між аналогічними елементами цих ціннісних блоків у період 2006–2012 рр. Можна констатувати про зниження динаміки зменшення пріоритетності матеріалістичних цінностей в діапазонах 1994 р., 2006 р., 2012 р. і зниження динаміки зростання пріоритетності у цьому ж головному діапазоні постматеріалістичних цінностей. За аналогом наочного відображення цього процесу можна продати на рис. 1, за яким видно кореляцію та її характер змін у напрямках спадання / зростання відповідних матеріалістичних / постматеріалістичних цінностей.

Специфіка соціальних трансформацій в Україні багато в чому визначається історичним досвідом формування інституційної і соціально-класової структури суспільства, а також базисного типу особи в рамках «радянського соціуму». Це і так звані рудименти радянської системи, як інтегральні складові окремих сторін традиційності пострадянського суспільства, котрі ще мають відповідний вплив (у багатьох випадках супротивний) на ті чи інші модерністські процеси в аспекті лібералізації, економіко-політичних нововведень тощо.

Таблиця 2

Якому шляху розвитку України Ви віддасте перевагу? (%)

	1994	2000	2004	2008	2012
Першою чергою розширювати зв'язки у межах СНД	44,1	17,1	13,8	13,4	15,9
Розвивати відносини переважно з Росією	18,9	4,6	12,1	11,4	12,4
Зміцнювати перш за все східнослов'янський блок (Україна, Росія, Білорусь)	1,2	25,4	36,3	32,1	25,6
Встановлювати зв'язки, першою чергою, з розвиненими країнами Заходу	14,5	18,4	15,3	19	18,1
Опиратися перш за все на власні ресурси, зміцнюючи незалежність	14,4	29	18	20,8	24,3
Різні регіони України мають обирати свій шлях	4,5	3,9	3	2,5	3,3
Інше	2,2	1,5	1,3	0,7	0,3

Окремою стороною прояву цієї «традиційності» є індикатор політико-економічної інтеграції України як ціннісна позиція українців щодо шляху розвитку України (табл. 2). Згідно з результатами соціологічного моніторингу та омнібусу, проведених в різні роки, можна сказати, що українцям все ж властива прийнятність минулого історичного «братерства», котре проявляється в позиціях «розвивати відносини переважно з Росією», «розширювання зв'язків у межах СНД», «зміцнювати перш за все східнослов'янський

блок (Україна, Росія, Білорусь)», середній сумарний показник яких за останніх 18 років практично не змінювався (в межах 57%) і це не маловажливий чинник.

Окремим, і водночас специфічним індикатором (як окремий агрегований компонент) засвоєння лібералізаційних цінностей можна віднести індикатор протестних настроїв (специфіку протестних настроїв зазвичай вважають самодостатнім індикатором ефективності політичної і правової системи, одним із основних показників довіри населення до державної влади). Поширення протестних настроїв і наростання соціальної напруги в українському суспільстві є загалом реакцією на соціально-економічні проблеми та пов'язані з ними очікування громадян, на загострення конфліктів в політико-ідеологічній площині, зокрема звуження умов реалізації права громадян. Тому, винятково важливими є політико-правові умови реалізації громадянами права на протест у відстоюванні ними своїх прав, інтересів, свобод та, що головне, практика їх втілення. Результати соціологічних досліджень (див. табл. 3, рис. 1), показуючи чітке і пропорційне співвідношення динаміки позицій протестності та терпимості українців підтверджують наші висновки щодо лібералізаційного «дрейфу» – поступового засвоєння цих життєво-ціннісних норм.

Таблиця 3

Динаміка зміни протестних характеру протестних установок (%)

	1994	2000	2004	2008	2012
Потрібно за будь-яку ціну зберігати порядок, мир та спокій	44,9	36,1	34,6	37,1	32,1
Потрібно активно протестувати проти постійного погіршення умов життя	23,3	30,6	42,6	40,9	44,3
<i>Важко сказати</i>	31,8	33,4	22,9	22	23,5

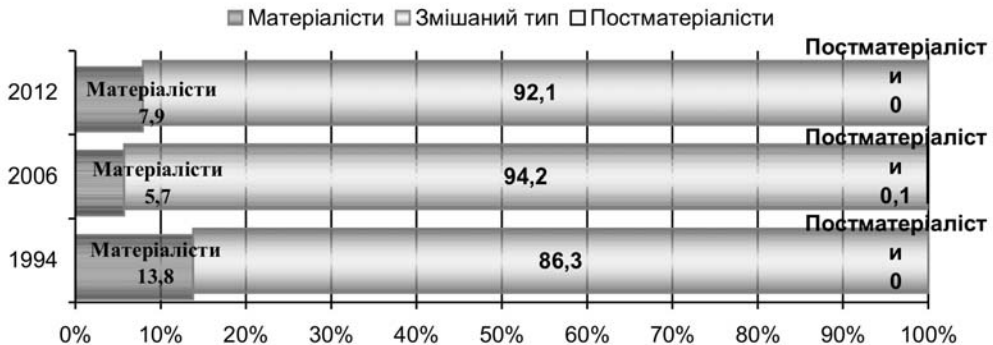

Рис. 1. Співвідношення позицій протестності/терпимості

Методика Р. Інглгарта (двомірна модель з вісьма матеріалізм / постматеріалізм та авторитаризм / лібералізм) дозволяє виділити три основні групи людей – матеріалісти та постматеріалісти (як своєрідні ідеальні типи – «каталізатори» модернізаційних процесів), а також змішаний тип, котрий за цією методикою розділяється ще мінімум

на 2 групи: *матеріалісти-постматеріалісти 1, постматеріалісти-матеріалісти 2*, у кожній із яких домінує за першочерговістю (важливістю) відповідний тип цінності. Матеріалісти зорієнтовані на забезпечення економічного розвитку своєї країни, безпеки своєї родини та збереження матеріального добробуту. Постматеріалісти орієнтовані на забезпечення умов для самовираження та самовизначення людини як особистості, захисту оточуючого середовища, збереження свободи слова тощо. «Авторитарні» люди меншою мірою підтримують зміни в різних сферах життя ніж «ліберали» (в інструментарію авторитарні цінності представлені опосередковано, і розглядаються як матеріалістичні).

За Р. Інглгартом, постматеріалісти не є нематеріалістами, і не є антиматеріалістами [3]. Постматеріалісти орієнтуються на іншу групу цінностей лише після того, як досягли економічної безпеки і тому, що вже її досягли. Для них залишаються достатньо важливими матеріалістичні цінності, але оскільки вони вже їх досягли, увага зосереджується в першу чергу на якості життя. Такий культурний зсув може бути емпірично зафіксований через зміну співвідношення кількості матеріалістів та постматеріалістів в суспільстві (див. табл. 4). Самі по собі цінності не взаємозамінюються, а змінюється їх структурна та вагова конфігурація, мозаїка.

Таблиця 4

Індекс Інглгарта (%)

<i>Ind. 1 (no I»батареї»)</i>	1994	2006	2012
Матеріалісти	62,9	54,8	54,1
Змішаний тип МП1	27,1	30,1	29,9
Змішаний тип ПМ 2	8	13	14,1
Постматеріалісти	2	2,1	1,9
<i>Ind. 2 (no II»батареї»)</i>			
Матеріалісти	22	15,6	19,1
Змішаний тип МП1	61,4	56,1	52,1
Змішаний тип ПМ 2	11,5	20,4	19,6
Постматеріалісти	5	7,9	9,2
<i>Ind 3. (no III»батареї»)</i>			
Матеріалісти	70,7	58,2	53,3
Змішаний тип МП1	23,5	31,9	33,8
Змішаний тип ПМ 2	4,2	7,8	9,9
Постматеріалісти	1,6	2,2	3
<i>Ind. 1-2-3 (no I, II, III «батареях»)</i>			
Матеріалісти	13,8	5,7	7,9
Змішаний тип	86,3	94,2	92,1
Постматеріалісти	0	0,1	0

У зведеній табл. 4 відображена динаміка співвідношення основних кластерних груп в системі вимірних ознак матеріалісти / постматеріалісти, виявлених у ціннісних замірах 1994, 2006, та 2012 рр. результати аналізу показують тенденцію (незначну) до зменшення суб'єктів матеріалістичного ціннісного типу, і тенденцію до мізерного

зростання (в окремих випадках без змін) чисельності суб'єктів постматеріалістичного ціннісного типу, як за кожним окремим індексом Інглгарта (за кожною «батареєю»), так і за зведеним (*Ind. 1-2-3*). Звісно, кожний окремий індекс (фільтр) характеризується відносною валідною процедурою виокремлення відповідних кластерних груп (в силу обставин змісту інструментарію, та його алгоритмізації). Однак, і за цими вимірами вбачається підтвердження так званого ціннісного зсуву у бік постматеріалістичності, і відповідної зміни кількості її носіїв – «матеріалістів» (*Ind. 1-2-3*: 13,8% у 1994 р., 5,7% у 2006 р., 7,9 % у 2012 р.). Однак, «постматеріалісти» як кластер практично відсутній (*Ind. 1-2-3*: 0-0,1%) за цими ж періодами (табл. 4, рис. 2).

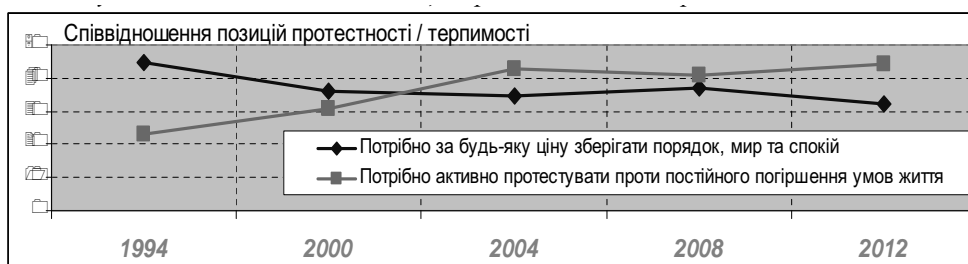

Рис. 2. Динаміка співвідношення основних кластерних груп у системі вимірних ознак матеріалісти / постматеріалісти, виявлених у ціннісних замірах 1994, 2006 та 2012 рр.

Збільшення кількості постматеріалістично «настроєних» індивідів у процесі ціннісного зсуву проходить загалом у трансформаціях кластерів змішаного типу (МП1, ПМ2).

З цим, назагал можна констатувати, що механізм трансформацій традиційних цінностей розгортається при взаємодії двох протилежних тенденцій – традиційної та інноваційної, результатом чого є зміна співвідношення і складу цінностей в суспільній свідомості, їх змісту. Ці процеси впливають на трансформацію типу соціокультурної системи, її відповідність цілісним соціальним змінам. При цьому аналіз трансформацій традиційних цінностей українців показує, що їх самоорганізація повинна доповнюватися організацією.

У структурі ціннісної свідомості населення домінують традиціоналістські цінності, одночасно спостерігається підвищення значущості модерних цінностей (справедливість, економічна ефективність). При цьому диференціюючі цінності мають національно-етнічне забарвлення, а інтегруючі цінності – громадянсько-політичне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Куценко О. Д. Україна у трансформаційних процесах / Куценко О. Д. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К., 2007. – №1. – С. 18–33.
2. Inglehart R. Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies. Princeton, Princeton Univ. Press, 1997.

3. *Ingelhart R.* Silent revolution. Princeton University Press [Text] / R. Ingelhart. – 1977. – 161 p.

Стаття надійшла до редколегії 19.06.2014

Прийнята до друку 11.07.2014

THE TRANSFORMATIONS CHANGES OF THE VALUED SYSTEM OF UKRAINIAN SOCIETY IN THE CO-ORDINATES SYSTEM: «TRADITION – MODERN»

Ye. V. Siryj

*Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Volodymyrska Str., 60, Kyiv, Ukraine, 01033,
e-mail: sociol@mail.ru*

«Tradition» and «modernity» are social constructs that elude water tight definitions by virtue of their temporal connotations. Modernization refers to the overall societal process by which societies change technologically, socially, politically, economically and culturally. Economic, technological, and sociopolitical changes have been transforming the cultures of advanced industrial societies in profoundly important ways during the past few decades. On the contrary, tradition-oriented societies tend to value filial piety, harmony and group welfare, stability, and interdependence. Therefore, modernity and tradition are notions that are only conceivable in a dynamic society. Since every human society evolves with the passage of time, the dichotomy between tradition and modernity is generally associated with a linear model of social change in which societies evolve from a traditional status to a modern one. Therefore it is better to talk of 'multiple modernities' rather than modernity without anything added since 'modernity' or 'progress' are relative concepts. The paper focuses on the fundamental research of the valued changes of Ukrainian society in the context of application of the R. Inglehart methodology, in which, in particular, presented the methodological and practically applied aspects of research. Author critically analyses Inglehart notion that economic development, cultural change, and political change go together in coherent and, to some extent, predictable patterns and postmodern values then bring new societal changes, including democratic political institutions and the decline of state socialist regimes. People's basic values and beliefs are changing, in ways that affect their political, sexual, economic, and religious behavior. These changes are roughly predictable because they can be interpreted on the basis of a revised version of modernization theory presented here. Modernization is a process of human development, in which economic development triggers cultural changes that make individual autonomy, gender equality, and democracy increasingly likely.

Keywords: social transformation, system of values, value change, modernity, materialistic / post-materialistic values.

**ТРАНСФОРМАЦИОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ ЦЕННОСТНОЙ
СИСТЕМЫ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА В СИСТЕМЕ
КООРДИНАТ: «ТРАДИЦИЯ – МОДЕРН»**

Е. В. Серый

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, Украина, 01033,
e-mail: sociol@mail.ru*

В работе представлено результаты фундаментального исследования ценностных изменений украинского общества в контексте применения методики Р. Инглгарта, в которой, в частности, наглядно и смыслово презентуются методологические и практически-прикладные аспекты исследования.

Ключевые слова: социальная трансформация, система ценностей, ценностный сдвиг, традиционность, модернность, материалистические / постматериалистические ценности.